

મેડિકલ સાયન્સની દૃષ્ટિએ આત્માનું સ્વરૂપ શું? શરીરમાં તેનું નિવાસ્થાન ક્યાં?

બ્રહ્માકુમાર પ્રફુલચંદ્ર શાહ નડીઆદ (મો) 9825892710

‘હું કોણ છું’ એ પ્રશ્ન સદીઓથી પુછાતો આવ્યો છે. આનો ઉત્તર આપણા ઋષિ-મુનિઓ તેમજ વિવિધ ધર્મોના સ્થાપકોએ ધર્મગ્રંથોમાં, શાસ્ત્રોમાં તેમજ પુરાણોમાં આપવાનો પ્રયાસ જરૂર કર્યો છે. તેઓનું સર્વ સામાન્ય રીતે માનવું છે કે આપણાં આ પાંચ જડ તત્ત્વોના બનેલા નાશવંત શરીરથી ભિન્ન, આપણે સ્વયં એક અજર, અમર, અવિનાશી ચૈતન્ય શક્તિ છીએ. હિન્દુ ધર્મમાં આ ચૈતન્ય સત્તાનો આત્મા તરીકે, ઇસ્લામ ધર્મમાં રૂહ તરીકે, ખ્રિસ્તી ધર્મમાં સૉલ (Soul) તરીકે ઉલ્લેખ પણ કરવામાં આવ્યો છે. પરંતુ આ અંગે કોઈ સચોટ તાર્કિક કે વૈજ્ઞાનિક સમર્થન નહીં હોવાના કારણે આજના આ વિજ્ઞાનના યુગમાં ઘણા બધા લોકો છે કે જે આનો સ્વીકાર કરવા તૈયાર નથી થતાં. પરંતુ છેલ્લાં કેટલાંક દશકામાં વિશ્વની વિખ્યાત યુનિવર્સિટીઓમાં પારભૌતિક વિજ્ઞાન (Meta Physics), પરામનોવિજ્ઞાન (Parapsycology) તેમજ તબિબી વિજ્ઞાન (Medical Science) ક્ષેત્રે થયેલા સંશોધનોએ પણ જડ અને નાશવંત શરીરમાં સ્થિત ચેતનાનો સ્વીકાર કર્યો છે, જેને તેઓ પારભૌતિક ચેતના (Metaphysical Consciousness) કહે છે. તેઓ હવે સ્પષ્ટ રીતે સ્વીકારે છે કે આ પાર ભૌતિક ચેતના(આત્મા- Soul) અવિનાશી તેમજ અમર છે. માનવીના મૃત્યુ પછી પણ તેનું અસ્તિત્વ જળવાઈ રહે છે અને પુનર્જન્મ લે છે. આ અંગે અમેરિકાની પ્રખ્યાત વર્જિનિયા યુનિવર્સિટીમાં થયેલા સંશોધનો ઉલ્લેખનીય છે.

એટલે શરીરમાં સ્થિત આ પારભૌતિક ચેતનાનું સ્વરૂપ સ્વયં પ્રકાશિત બિન્દુ (Luminous Point of Light), ચમકતા દિવ્ય સિતારા સમાન છે. ઉપનિષદ તેમજ ગીતા જેવાં શાસ્ત્રોમાં પણ આત્માના સ્વરૂપને પરમાણુથી પણ સૂક્ષ્મ જ્યોતિર્મય પ્રકાશ બિંદુના રૂપે સ્વીકારવામાં આવ્યું છે. છે. આ ઉપરાંત વિશ્વના મહાન ધર્મસ્થાપકોને, ઋષિમુનિઓને, આત્મસાધકોને સાધના દરમ્યાન આત્માના જે સાક્ષાત્કાર થયેલા છે તે પણ જ્યોતિર્મય પ્રકાશબિન્દુના રૂપમાં જ થયેલા છે.

વિજ્ઞાનની દૃષ્ટિએ આત્માનું શરીરમાં સ્થાન:-

“પાંચ જડતત્ત્વોના બનેલા આ વિશાળ શરીરમાં સૂક્ષ્મ ચૈતન્યશક્તિ આત્મા ક્યાં બેસીને શરીરનું સંચાલન કરતો હશે?” તે એક મહત્વનો પ્રશ્ન છે. આવો, આજનું આધુનિક તબિબી વિજ્ઞાન (medical Science) આ વિષે શું કહે છે તે જાણીએ. આપણા શરીરમાં પાચનતંત્ર, રૂધિરાભિસરણ તંત્ર, ઉત્સર્ગતંત્ર તંત્ર, ધ્વસન તંત્ર જેવી અનેક પ્રણાલીઓ નિરંતર કાર્યરત છે. આ ઉપરાંત આપણા શરીરમાં નિરંતર અનેકાનેક સ્વૈચ્છિક અને અસ્વૈચ્છિક ક્રિયાઓ પણ ચાલ્યા કરે છે. આ બધાનું નિયંત્રણ અને નિયમન શરીરની મુખ્ય બે પ્રણાલીઓ દ્વારા થાય છે.

૧. કેન્દ્રીય તંત્રિકા પ્રણાલી (Central Nervous System)

૨. અંતઃસ્ત્રાવી ગ્રંથિઓની પ્રણાલી (Endocrine System)

કેન્દ્રીય તંત્રિકા પ્રણાલીનું નિયમન મગજ દ્વારા થાય છે અને મગજનું આખરી નિયંત્રણ મગજના કેન્દ્ર સ્થાને આવેલા થેલેમસ અને હાઈપોથેલેમસ દ્વારા થાય છે. તેજ પ્રમાણે અંતઃસ્ત્રાવી ગ્રંથિઓની પ્રણાલી, જેમાં પિચ્યુટરી, પિનિયલ, થાઈરોઈડ, એડ્રીનલ, થાયમસ, ગોનાડ વગેરે ગ્રંથિઓ આવેલી છે, તેનું આખરી સંચાલન કિંગ ગ્રંથિ મનાતી પિચ્યુટરી તેમજ પિનિયલ ગ્રંથિ દ્વારા થાય છે. હવે મહત્વપૂર્ણ બાબત એ છે કે, આ પિચ્યુટરી ગ્રંથિ, થેલેમસ, હાઈપોથેલેમસ તેમજ પીનિયલ બોડી જેવા શરીરના આખરી નિયંત્રણના અંગો એક જ સ્થાન પર આવેલા છે અને તે સ્થાન બે ભુક્ટિની પાછળ

વિજ્ઞાનની દૃષ્ટિએ આત્માનું સ્વરૂપ :-

વિજ્ઞાન આટલેથી અટક્યું નથી પરંતુ આત્માના સ્વરૂપ વિષે તેમજ શરીરમાં આત્મા કયા સ્થાને સ્થિત છે તે વિષે પણ સ્પષ્ટતા કરી છે. આત્માના સ્વરૂપ વિષે વિજ્ઞાન કહે છે કે પારભૌતિક ચેતના ન તો કોઈ ભૌતિક તત્ત્વ (Physical Matter) છે, ન તો કોઈ ભૌતિક શક્તિ(Physical Energy) છે. એટલે તેને કોઈ પરિમાણ (Dimension) ન હોઈ શકે. અર્થાત આ પારભૌતિક ચેતનાને કોઈ લંબાઈ, પહોળાઈ કે ઊંચાઈ હોઈ ન શકે. એટલે તેનો આકાર બિન્દુથી અતિરિક્ત કાંઈ જ ન હોઈ શકે. આ ઉપરાંત વિજ્ઞાન આ પારભૌતિક ચેતનાનો સ્વીકાર સૂક્ષ્મ શક્તિના સ્ત્રોતના રૂપમાં કરે છે. વિજ્ઞાન એ પણ માને છે કે શક્તિનો સ્ત્રોત એ બિંદુમાં સમાયેલો છે.

મગજના કેન્દ્ર સ્થાને છે. એટલે વિજ્ઞાન સ્પષ્ટ પણે સ્વીકારે છે કે શરીરના સમગ્ર સંચાલનનું કોઈ આખરી સ્થાન હોય તો તે માનવ મગજનું કેન્દ્ર છે. આવો, હવે આપણે મગજના કેન્દ્ર સ્થાને આવેલા તેમજ એક બીજા સાથે જોડાયેલા આ ચાર મહત્વપૂર્ણ અંગોના કાર્યને સમજીએ જેથી આત્માના શરીરમાં સ્થાન વિષે વધુ સ્પષ્ટતા થશે.

થેલેમસનું કામ સેરિબ્રલ કોરટેક્સ સાથે તાલમેલ કરી આખા શરીર માંથી આવતા સંવેદનોને એકઠા કરવાનું, તેનું સંકલન કરવાનું તેમજ તેને મગજના વિવિધ સંવેદન કેન્દ્રો સુધી પહોંચાડવાનું છે. આ દરમિયાન મગજમાં વિચાર, કલ્પના, તર્ક, પરખ, વિશ્લેષણ, તારણ, સમજ, નિર્ણય કરવો જેવા માનસિક કાર્યો ચાલતા રહે છે. આ બધાં સિગ્નલોને શરીરના સ્નાયુઓ સુધી પહોંચાડવાનું કામ પણ થેલેમસના નિયંત્રણમાં હોય છે. આમ થેલેમસની આસપાસ કરોડો ચેતાઓ ધૂમે છે અને તેને કારણે Corona Radiata રચાય છે. આ રીતે મગજના સર્વ કાર્યો ઉપર થેલેમસનું નિયંત્રણ રહે છે. બીજું મહત્વનું થેલેમસનું જો કોઈ કાર્ય હોય તો તે છે વિચારો માંથી ભાવ તેમજ ભાવનાઓ (Emotions) કેળવવાનું.. ઉત્પન્ન થયેલી ભાવનાઓ યાદમાં રૂપાંતરિત થાય છે જે છેલ્લે મનોચિત્રણમાં પરિણમે છે. આ ઉપરાંત તે જાગૃત અવસ્થામાં તમારા શરીરને સ્વસ્થ તેમજ સતર્ક રાખવાનું પણ કાર્ય કરે છે.

હાઇપોથેલેમસનું મુખ્ય કાર્ય શરીરને સ્વસ્થ રાખવાનું તેમજ શરીરમાં સંતુલન જાળવવાનું છે. તે અંતઃસ્રાવી ગ્રંથિઓની પ્રણાલી તેમજ કેન્દ્રિય તંત્રીકા પ્રણાલી વચ્ચે તાલમેલ જાળવવાનું કામ કરે છે. શરીરનું તાપમાન, ભૂખ, વજન, બ્લડપ્રેસર, ઊંઘ, શરીરમાંનું પ્રવાહી વગેરે નિયંત્રણમાં રાખવાનું કામ પણ કરે છે. આપણામાં ઉત્પન્ન થતી ભાવનાઓને પણ તે નિયંત્રિત કરે છે.

પિચ્યુટરી ગ્રંથિનું મુખ્ય કામ શરીરની અન્ય અંતઃસ્રાવી ગ્રંથિઓને તેમજ તેમના માંથી થતાં હોર્મોન્સના સ્રાવ ને નિયંત્રિત કરવાનું છે. આપણાં શરીરની અનેક ક્રિયાઓનું નિયંત્રણ આ વિવિધ સ્રાવો દ્વારા થાય છે. એટલે સ્પષ્ટ થાય છે કે અંતે નિયંત્રણ પિચ્યુટરી ગ્રંથિ પાસે છે.

પીનિયલ ગ્રંથિ માંથી મેલાટોનિન નામના હોર્મોનનો સ્રાવ થાય છે જે આખા દિવસ દરમિયાનના

આપણાં ઊંઘના સાયકલને નિયંત્રિત કરે છે. આપણાં વિચારો તેમજ ભાવનાઓને પણ પ્રભાવિત કરે છે.

ઉપરોક્ત ચર્ચાથી વિજ્ઞાનની દૃષ્ટિએ પણ શરીરના આખરી નિયંત્રણનું કેન્દ્ર બે ભૂકુટિની પાછળ મગજના કેન્દ્ર બિન્દુ પર આવેલું છે. એટલે આત્મા જે શરીર-રૂપી મોટરનો ડ્રાયવર છે. નિયંત્રક છે તે જો આ સ્થાને બેસે તો જ શરીરનો ઉપયોગ કરી શકે, સંચાલન કરી શકે, એટલે આજનું તબીબી વિજ્ઞાન પણ સ્વીકારે છે કે પારભૌતિક ચેતનાનું સ્થાન શરીરમાં મગજના કેન્દ્ર સ્થાને છે.

આ ઉપરાંત આપણી ભારતીય સંસ્કૃતિમાં બે ભૂકુટિની વચ્ચે કપાળ ઉપર ચાંલ્લો અથવા તિલક કરવાની પ્રથા ચાલતી આવી છે, એ બિન્દુ રૂપ આત્માનું પ્રતીક છે. આપણે વ્યક્તિને જોઈએ તો તેને ભૂકુટિ સ્થિત આત્માની દૃષ્ટિથી જોઈએ, એ ભાવનાથી કપાળ પર ચાંલ્લો કરવાની પ્રથા ચાલતી આવી છે. આ પ્રથા પણ એ હકીકતનું સમર્થન કરે છે કે આત્માનું સ્થાન બે ભૂકુટિની વચ્ચે છે. ઋષિમુનિઓને, આત્મસાધકોને સાધના દરમિયાન આત્માના જે સાક્ષાત્કાર થયેલા છે તે પણ જ્યોતિર્મય પ્રકાશબિન્દુના રૂપમાં ભૂકુટિ વચ્ચે થયેલા છે. એટલે જ્યારે પણ આપણે આત્મચિંતન, આત્મદર્શનનો અભ્યાસ કરીએ તો પ્રથમ આપણું ધ્યાન મગજના કેન્દ્ર સ્થાને કેન્દ્રિત કરી આત્માના જ્યોતિ સ્વરૂપનું મનોચિત્રણ કરી આત્મચિંતનની શરૂઆત કરવી જોઈએ. ભારતીય સંસ્કૃતિની વિરાસત સમાન રાજયોગના અભ્યાસની શરૂઆત પણ આ પ્રકારે કરેલા આત્મચિંતનથી જ થાય છે, આત્માની સ્મૃતિમાં સ્થિત થયા બાદ જ્યોતિ સ્વરૂપ પરમાત્મા સાથે અનુસંધાન સ્થાપિત કરી આપણે પરમશાન્તિ, પરમાનંદનો અનુભવ કરી શકીએ છીએ.

----- 0 ----- 0 -----

